

Nastavení, přednosti a problémy českého penzijního systému

Martin Potůček

Odborná komise pro důchodovou reformu

www.duchodova-komise.cz

Univerzita Karlova

www.martinpotucek.cz

Vystoupení na konferenci Rady seniorů ČR
Praha, 27. listopadu 2017

Obsah vystoupení

- ▶ Co o důchodovém systému víme, co nevíme, a kde bloudíme?
- ▶ Jaký důchodový systém máme?
- ▶ Odborná komise pro důchodovou reformu a její návrhy
- ▶ Politické váhání
- ▶ Výzvy budoucnosti

Mýty o českém důchodovém systému...

- ▶ český sociální stát je rozhazovačný
- ▶ máme nejméně chudých důchodců v Evropě
 - ▶ důchodový účet je v deficitu
 - ▶ v budoucnu na penze nebude
- ▶ důchodová komise nic nevymyslela...

Starobní důchod - opora ve stáří?

Jak pro koho... Rozdíly:

hodně / středně / málo přispívající

nezaměstnaní / zaměstnaní / OSVČ

se stálou / s přerušovanou pracovní kariérou

muži / ženy

bezdětní / s historií péče o děti či domácnost

dříve / později narození (podle roku narození)

důchodci single / žijící ve větší domácnosti

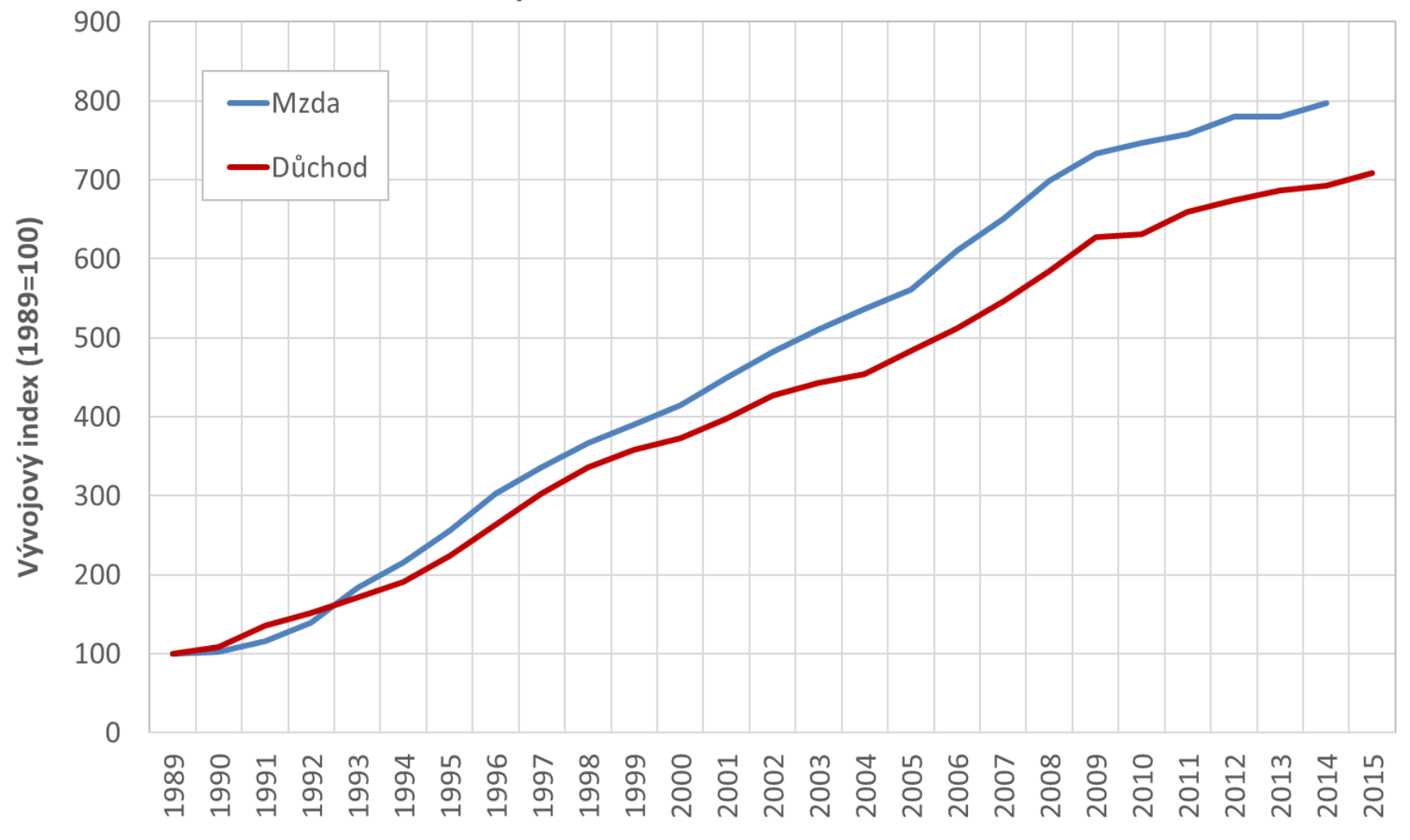
důchodci žijící jen z důchodu / s dalším

zajištěním

Jaký důchodový systém máme?

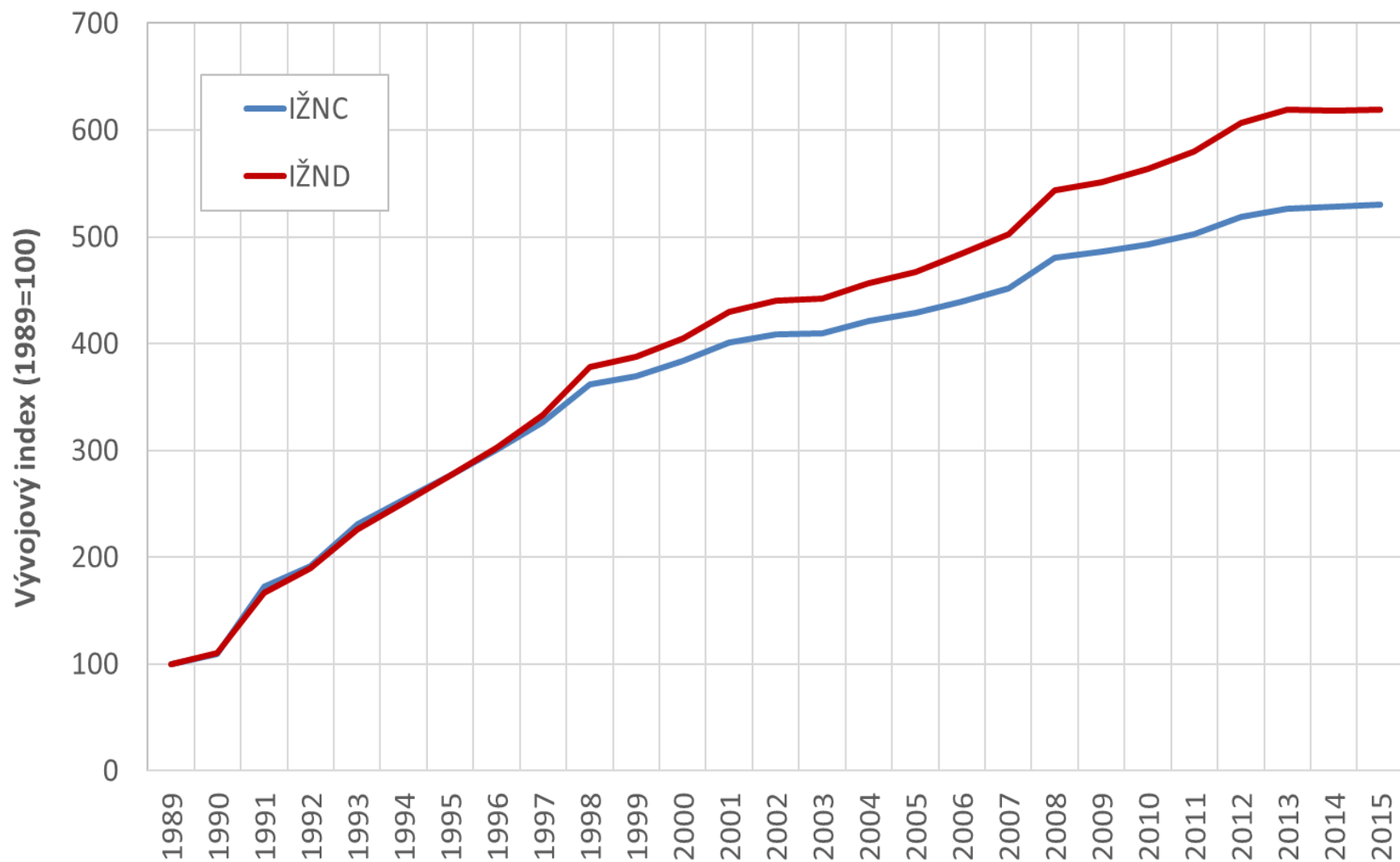
- ▶ Od začátku 90. let zaznamenáváme trend poklesu náhradového poměru (relace mezi průměrným důchodem a průměrnou mzdou).
- ▶ Ve srovnání s koncem 80. let poklesla zásluhovost - závislost výše nově vypočtených důchodů na výši předchozích příspěvků do důchodového systému. Vyplácené důchody jsou výrazně rovnostářštější než je evropský průměr.
- ▶ Ve vztahu k hrubému domácímu produktu (HDP) vynakládáme na důchody v evropském srovnání méně. V roce 2012 9,4 % HDP, v roce 2016 8,4 % HDP.
- ▶ Cca 95 % podpory v důchodu zprostředkovává 1. pilíř.
- ▶ Schází zaměstnanecký penzijní pilíř, účast zaměstnavatelů ve 3. pilíři roste jen pomalu.
- ▶ Ve 3. pilíři spoří hodně lidí málo.

Obr. B1: Vývoj průměrné nominální mzdy
a průměrného starobního důchodu

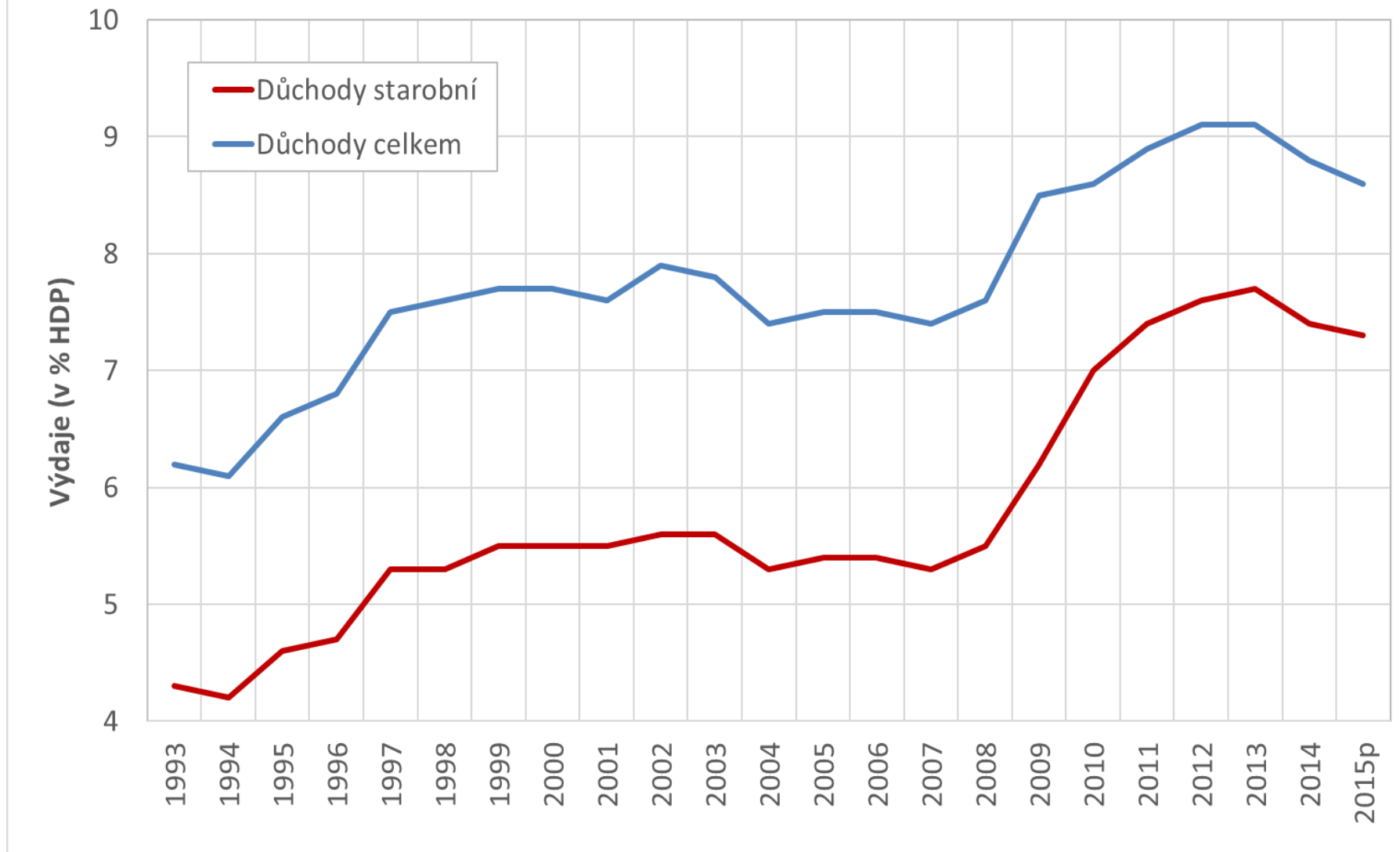
Zdroj: Odborná komise pro důchodovou reformu 2016, www.duchodova-komise.cz

Obr. B2: Vývoj indexů životních nákladů domácností celkem a důchodců

Zdroj: Odborná komise pro důchodovou reformu 2016, www.duchodova-komise.cz

Obr. B4: Vývoj výdajů na důchody

Zdroj: Odborná komise pro důchodovou reformu 2016, www.duchodova-komise.cz

Srovnání povinných sociálních příspěvků zaměstnanců a OSVČ v roce 2016

Minimální příspěvek OSVČ do sociálního pojištění: 1 688,- Kč

(29,2 % z minimálního vyměřovacího základu 6 752,- Kč)

Průměrný příspěvek OSVČ do sociálního pojištění: 2 363,- Kč

(cca 140 % minimálního vyměřovacího základu dle dat
z posledních let)

**Průměrný příspěvek zaměstnance a jeho zaměstnavatele
do sociálního pojištění: 7 886,- Kč**

(29,2 % z průměrné hrubé mzdy 27 006,- Kč)

***Minimální příspěvek OSVČ do sociálního pojištění bude činit
21,4 %, průměrný příspěvek OSVČ pak cca 30 % příspěvku
za zaměstnance***

Co navrhla Odborná komise vládě a ve výsledku se promítlo do již platných zákonů:

V doplňkovém penzijním spoření (tzv. III. pilíři):

- ❖ osvobodit od daně z příjmů i výplaty penzí, prováděné po dobu nejméně 10 let;*
- ❖ umožnit stát se účastníkem III. pilíře bez omezení věkem;*
- ❖ zvýšit limit pro investování do standardních fondů kolektivního investování z 35 % na 40 %;*
- ❖ zavést povinnost držet doplňkový kapitál na krytí peněžních prostředků, které jsou placeny nebo vypláceny ve prospěch účastníků nebo při vracení státního příspěvku před jejich přidělením příslušným účastnickým fondům na běžném účtu odděleně od ostatních prostředků určených k jinému účelu;*
- ❖ změnit povinnost ČNB odejmout povolení z důvodu neplnění stávajících zákonných požadavků na možnost jejího uvážení při posouzení individuální situace účastnického fondu.*

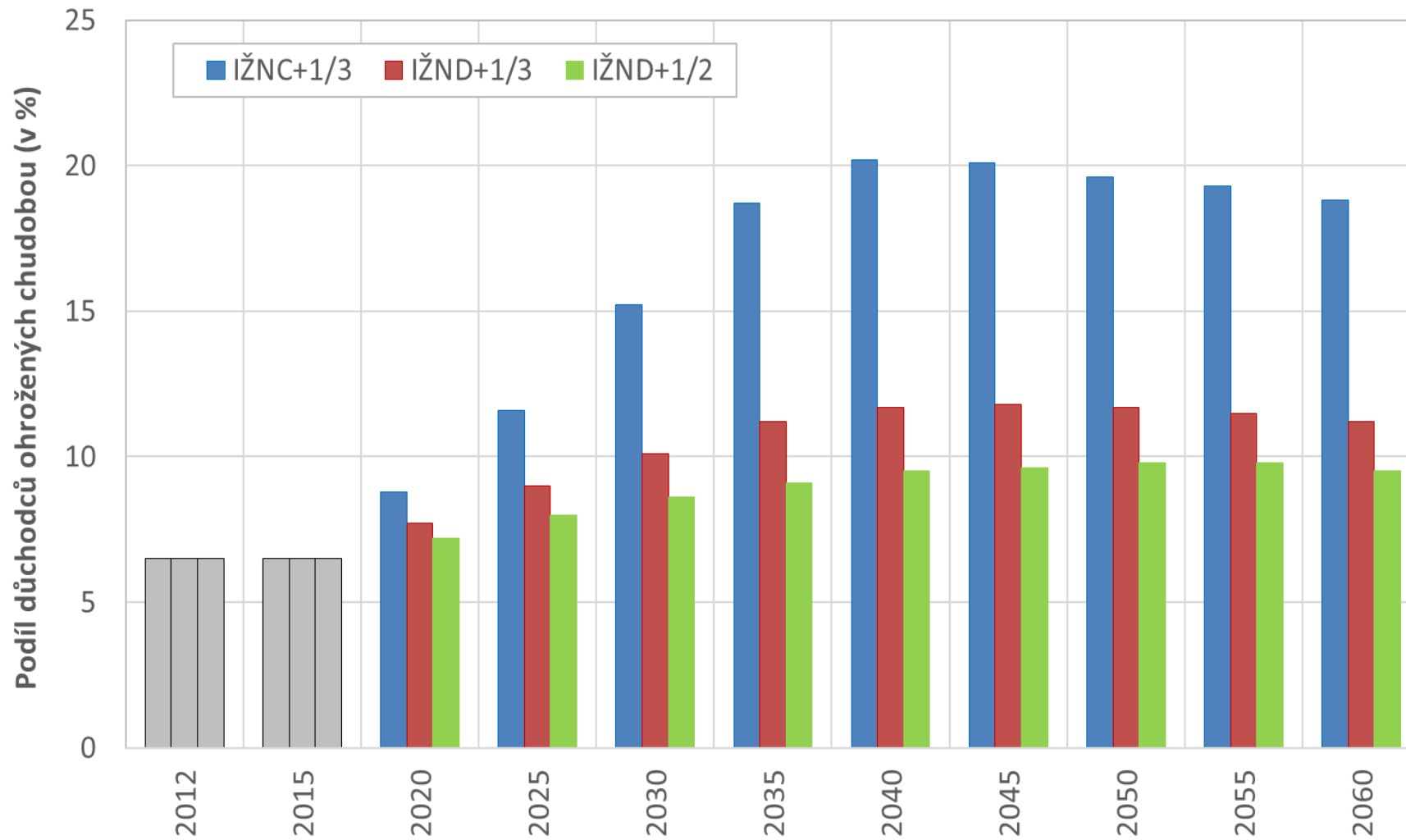
Co navrhla Odborná komise vládě a ve výsledku se **nepromítlo** / **promítlo** do již platných zákonů:

V základním důchodovém pojištění (tzv. 1. pilíři):

- ❖ *Uplatnit revizní systém, který zaručí občanům ČR, že po dosažení určené hranice důchodového věku budou mít podle očekávaného vývoje úmrtnosti naději prožít poslední čtvrtinu svého života ve starobním důchodu*
- ❖ *Zavést sdílení vyměřovacích základů manželů pro uplatnění důchodových nároků.*
- ❖ *Uplatnit diferenciaci příspěvků na sociální pojištění podle počtu vyživovaných dětí*
- ❖ *Upravit výpočet valorizace důchodů s respektováním růstu životních nákladů domácností důchodců a ve vztahu k jedné polovině růstu průměrných mezd.*

V důchodovém spoření (tzv. II. pilíři) byl vládě předán návrh způsobu jeho ukončení.

Obr. C4: Potenciální vývoj ohrožení
populace starobních důchodců chudobou

Zdroj: Odborná komise pro důchodovou reformu 2016, www.duchodova-komise.cz

Problémy dosavadních důchodových reforem

S výjimkou ustavení 3. pilíře v polovině 90. let nebylo nikdy dosaženo celospolečenského konsensu na zásadnějších a trvalejších reformách českého důchodového systému.

S touto výjimkou (a s výjimkou - ostatně brzy ukončeného - 2. pilíře) měly všechny změny povahu

- změn v systému (parametrických změn), nikoliv
- na systému (strukturálních, paradigmatických změn).

Otázky politikům...

Jsou reformy DS nutné? Zdá se, že existuje široká politická shoda, že ano: důchodový systém neodpovídá ani nárokům současnosti, ani nárokům předvídatelné budoucnosti. **Ale jaké reformy???**

- ▶ *Má první průběžný důchodový pilíř zohledňovat neplacenou péči o děti jako zásadní přínos pro jeho dlouhodobou udržitelnost?*
- ▶ *Jsme připraveni upravovat parametry důchodového systému (např. valorizaci, náhradní doby, potřebnou dobu pojištění)? Pokud ano, kterých, proč a jak?*
- ▶ *Chceme kromě parametrických úprav důchodového systému připravovat i jeho zásadnější strukturální reformy?*
- ▶ *Jsme připraveni měnit postavení pojistných a nepojistných dávek v sociálním systému? Pokud ano, kterých, proč a jak?*
- ▶ *Chceme simultánně reformovat daňový a důchodový systém tak, abychom zajistili důchodovému systému dostatečný příjem a zároveň podpořili hospodářský růst?*
- ▶ *Jsme připraveni zvyšovat podíl výdajů na důchodový systém na HDP?*
- ▶ *Podpoříme zavedení veřejně spravované 'prémiové penze'?*

... a jejich odpovědi	Zohledňovat neplacenou péči o děti	Upravovat parametry důchodového systému	Zásadnější strukturální reformy	Měnit postavení pojistných a nepojistných dávek v sociálním systému	Simultánně reformovat daňový a důchodový systém	Zvyšovat podíl výdajů na důchodový systém na HDP	Zavést veřejně spravované 'prémiové penze'
ANO	K diskusi.	ANO	ANO	ANO	ANO	Otázka nejasná.	Diskutovat v kontextu.
ČSSD	ANO	ANO	NE v dohledné době.	ANO	ANO	ANO	Věnovat se celému III. pilíři.
KDU-ČSL	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
KSČM	ANO	ANO	NE	NE	ANO, ale pečlivě, opatrně.	ANO	Otázce nerozumíme.
ODS	Nepovažujeme za zásadní.	ANO	ANO	ANO	ANO Bez zvyšování daní a odvodů	Jasně definovat převod ze státního rozpočtu.	Chybí více informací.
TOP 09	Odpověď souvisí s odpovědí na otázku č. 5.	ANO	Minulá vláda systémovou reformu prosadila, současná nic nepředložila.	K diskusi.	-	Zdroje je třeba najít vždy.	-
Úsvit	„Práce Odborné komise pro důchodovou reformu se účastníme. Jsme připraveni podporovat všechny návrhy, které budou podle nás ve prospěch našich občanů.“						

Výzvy budoucnosti

- ▶ Směřovat od systému povinného sociálního pojištění k systému sociálního zabezpečení?
- ▶ Hledat zdroje financování důchodového systému ve výnosech z „ostatních“ daní?
- ▶ „Zrovnoprávnit“ rodiče vychovávající děti (jakožto budoucí plátce do průběžně financovaného 1. pilíře) s ostatními občany:
 - ▶ v důchodovém systému?
 - ▶ v daňovém systému?
 - ▶ v systému státní sociální podpory (například znovuzavedením dětských přídatků všem rodinám s nezaopatřenými dětmi)?
 - ▶ v účelné kombinaci předchozích forem podpory?
- ▶ Zapojit do financování důchodového systému více zaměstnavatele - tak, jak je to v západní Evropě běžné?
- ▶ Učit se rozhodovat strategicky, konsensuálně, v perspektivě desetiletí... **Ustavit centrální orgán pro odpovědnou přípravu a realizaci české důchodové reformy.**

Výzvy budoucnosti

Mají-li být do budoucna respektována všechna kritéria, která dostala Odborná komise do vlnku v návrzích reformem důchodového systému, bude třeba zvyšovat relativní podíl výdajů na důchodový systém na HDP.

Nejnovější zpráva OECD předpokládá, že veřejné výdaje na důchody vzrostou v České republice od roku 2016 do roku 2050 o 2,6 % - z 8,4 % na 11 % HDP.

Děkuji za pozornost - a těším se na diskusi!

MĚL JSEM NEVESELÉ DĚTSTVÍ. ČASTO ANI NA PŘIPOJENÍ K INTERNETU NEBYLO.

Prameny

Potůček, M. a kol. Veřejná politika. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. *(Publikace zahrnuje tři případové studie rozebírající proces české důchodové reformy.)*

Přehled návrhů Odborné komise pro důchodovou reformu. Praha, MPSV ČR 2017. Dostupné na <http://www.duchodova-komise.cz/?p=2300>

Tezaurus problémů a návrhů k pokračování důchodové reformy. Praha, MPSV ČR 2017. Dostupné na <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2017/11/Tezaurus-probl%C3%A9m%C5%AF-a-n%C3%A1vrh%C5%AF-k-pokra%C4%8Dov%C3%A1n%C3%AD-d%C5%AFchodov%C3%A9-reformy.pdf>

Závěrečná zpráva o činnosti Odborné komise pro důchodovou reformu v letech 2014 - 2017. Praha, MPSV ČR 2017. Dostupné na <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2017/09/Závěrečná-zpráva-o-činnosti-OK-pro-DR.pdf>